

Justitiedepartementet
Åklagarenheten

Remissyttrande över Rätten till försvarare, m.m., Ds 2015:7

Ju2015/755/Å

Kriminalvården har, utifrån de intressen myndigheten har att beakta, följande synpunkter att lämna över de föreslagna ändringarna.

Definition av försvarare

Enligt ingresskäl 15 i direktivet avses med försvarare personer som enligt nationell lagstiftning är kvalificerade och berättigade, inbegripet genom ackreditering från ett auktoriserat organ, att tillhandahålla juridisk rådgivning och rättsligt bistånd till misstänkta eller tilltalade. I svensk rätt uppställs inte några ”förhandskrav” på en person för att han eller hon ska kunna utses som privat försvarare. Enligt 21 kap. 3 § tredje stycket RB kan domstolen emellertid avvisa en försvarare om personen har eller haft uppdrag eller ekonomiska förbindelser med den misstänkte och omständigheterna är sådana att förmågan att tillvarata den misstänktes intressen kan ifrågasättas. Denna bedömning görs dock inte före eller i omedelbar anslutning till att personen utses till försvarare. Avsaknaden av en förhandsbedömning eller annars tydliga krav innebär med detta direktiv, enligt Kriminalvårdens mening, en risk för olämpliga personer att agera som privata försvarare på ett sätt som inte kan anses vara syftet med direktivet.

Enligt Kriminalvårdens tolkning av direktivet så lämnas frågan om kvalifikation av ”försvarare” över till respektive medlemsstat. Detta torde innebära att det skulle stå Sverige fritt att definiera och/eller avgränsa vilka personer som ska kunna agera privata försvarare. En sådan avgränsning skulle exempelvis kunna vara att endast advokater, eller annars ackrediterade jurister, skulle kunna utses till försvarare. Ett annat alternativ skulle vara att en person, som inte redan är ackrediterad att tillhandahålla juridisk rådgivning, måste godkännas av undersökningsledare eller åklagare innan han eller hon åtnjuter de rättigheter som tillkommer en försvarare. Så som möjligheten att utse en privat försvarare fungerar idag, ser dock Kriminalvården flera risker med de föreslagna ändringarna.

Rätt till tillgång till försvarare i ett straffrättsligt förfarande

Rätten att samtala med försvararen i enrum

Kriminalvården ställer sig bakom utredningens bedömning att det måste finnas undantag från huvudregeln om en frihetsberövads absoluta rätt att få tala med en privat försvarare i enrum. Kriminalvården ser bl.a. en fara i att 21 kap. 9 § RB, enligt den föreslagna lydelsen, inte ger förutsättningar för att kunna garantera säkerheten på förvaringsplatsen.

Enligt 2 § förordning (2007:1172) med instruktion för Kriminalvården ska Kriminalvården verka för att påföljder verkställs på ett säkert, humant och effektivt sätt, att lagföring kan ske på ett effektivt sätt och att återfall i brott förebyggs. Kriminalvården ska särskilt vidta åtgärder som syftar till att brottslighet under verkställigheten förhindras, frigivningen förbereds, narkotikamissbruket bekämpas och innehållet i verkställigheten anpassas efter varje individs behov.

Idag får samtal i enrum mellan en frihetsberövad och en privat försvarare endast äga rum efter medgivande från undersökningsledaren eller åklagaren eller om rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen. Enligt förslaget ska emellertid den frihetsberövades oinskränkta rätt att få samtal i enrum med sin försvarare även omfatta en privat försvarare. Vidare ska den frihetsberövade enligt direktivet ha rätt till tillgång till försvarare utan onödigt dröjsmål. Kriminalvården ser en risk att frihetsberövade ges tillfälle att utse exempelvis en kriminellt belastad eller annars olämplig person till privat försvarare, och som därmed, i avsaknad av beslut om undantag, kan bereda sig tillträde till förvaringsplatsen. Det finns även en risk att personer som vill ha insyn i processen genom hot tilltvingar sig rollen som privat försvarare. Med hänsyn till att tillgång till försvarare ska ges utan onödigt dröjsmål anser Kriminalvården att det är nödvändigt med ett förtydligande avseende vilken tid som ska anses rimlig för att upprätta kontakt med undersökningsledare eller åklagare för beslut om huruvida ett samtal ska få äga rum. Det måste även anges om samtal ska få anstå tills beslut fattats.

Enligt ingresskäl 31 bör medlemsstater tillåtas att tillfälligt göra undantag från rätten till tillgång till försvarare under förundersökningen om det föreligger ett trängande behov av att avvärja livsfara eller fara för en persons frihet eller fysiska säkerhet. Såvitt Kriminalvården kan se finns det inget i direktivet som säger att detta undantag endast får tillämpas för att avvärja faror ”på förvaringsplatsen”. Enligt 21 kap. 9 § RB nuvarande lydelse så kan rätten medge samtal i enrum bl.a. om det kan ske utan men för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen. Kriminalvården har uppfattat att ”å förvaringsplatsen” är direkt kopplad till upprättande av ordningen och säkerheten. Mot bakgrund av att samtal i enrum med privat försvarare inte längre ska kunna nekas med hänsyn till ordningen och säkerheten på förvaringsplatsen ställer Kriminalvården sig frågande till varför den föreslagna lydelsen av 21 kap. 9 § RB alltså innehåller begränsningen ”på förvaringsplatsen”. Vidare är det oklart vad som i så fall avses med någons ”frihet på förvaringsplatsen”.

Kriminalvården har idag ingen rätt att i förväg undersöka om en försvarare är dömd eller misstänkt för brott eller för att utöva brottslig verksamhet. I förslaget likställs i väsentliga avseenden en privat försvarare med en offentlig försvarare. Såvitt Kriminalvården kan se innebär detta även att Kriminalvården inte äger rätt att i förväg kontrollera om en privat försvarare, en roll som - i avvaktan på rättens prövning - vem som helst kan ikläda sig, förekommer i belastnings- eller misstankeregistret. Konsekvenserna kan således bli att Kriminalvården, som har ansvaret för att upprätthålla säkerheten på förvaringsplatsen där myndigheten bedriver verksamhet, inte har någon möjlighet att kontrollera personer som får tillträde till förvaringsplatsen. För det fall det inte sker någon avgränsning avseende vem som kan agera som privat försvarare anser Kriminalvården att bestämmelserna i 3 kap. 11 § häkteslagen (2010:611, HåL) måste ses över.

Kriminalvården noterar att ingresskäl 33 anger att direktivet inte inverkar på mekanismer i häkten som syftar till att hindra otillåtna försändelser förutsatt att det inte går att ta del av

innehållet i dessa. Kriminalvården vill understryka betydelsen av att dessa möjligheter kvarstår. Mot bakgrund av principen om konfidentialitet mellan en frihetsberövad och hans eller hennes försvarare så granskas inte handlingar som en försvarare bär med sig in på en förvaringsplats. Kriminalvården bedömer att riskerna för införsel av t.ex. narkotika på förvaringsplatsen kommer öka då fler okontrollerade personer bereds tillträde till förvaringslokalen.

Direktivet ska enligt artikel 2.1 tillämpas fram till dess att förfarandet har avslutats med vilket ska förstås det slutliga avgörandet i frågan om den misstänkte eller tilltalade har begått brottet, inklusive under rättegången och i väntan på beslut om eventuellt överklagande. Enligt föreslagen lydelse av 21 kap. 9 § RB har undersökningsledaren eller åklagaren endast rätt att *under förundersökningen* besluta att samtal i enrum inte får äga rum om det är nödvändigt för att avvärja fara för någons liv, psykiska hälsa eller frihet på förvaringsplatsen. De risker som genom undantaget kan avvärjas torde emellertid inte bli mindre för att förundersökningen är avslutad. En inte obetydlig tid kan förflyta mellan att förundersökningen är avslutad tills ansvarsfrågan slutligen avgjorts och domen vunnit laga kraft. Under denna tid synes det helt saknas grund att neka en frihetsberövad att samtala i enrum med sin försvarare. Kriminalvården ser även att detta är något som riskerar att medföra särskilda problem genom den svenska processordningen i och med omedelbarhets- och muntlighetsprincipen. Om det inte finns några möjligheter att begränsa rätten att samtala i enrum efter förundersökningen torde det finnas gott om tid för den frihetsberövade och den privata försvararen att påverka processen inför huvudförhandlingen. Kriminalvården anser att dessa omständigheter behöver utredas närmare under den fortsatta beredningen och att förtydligande görs hur situationerna ska hanteras.

Rätten att kontakta försvararen

Kriminalvården ställer sig bakom utredningens bedömning att det måste finnas begränsningar i fråga om kontakt med privat försvarare. Kriminalvården anser att det bör förtydligas vem som har rätt att besluta om undantag till kommunikation enligt föreslagen lydelse av 3 kap. 4, 5, 7 och 8 §§ HäL.

I enlighet med vad som anförts ovan angående att undantag endast kan göras under förundersökningen anser Kriminalvården att undantaget är för snävt samt att ett förtydligande behövs rörande hur frågorna ska hanteras från tidpunkten då förundersökningen avslutats tills ansvarsfrågan slutligen avgjorts.

Enligt utredningen handlar begränsningen, som avser att det straffrättsliga förfarandet äventyras i artikel 3.6, om sådana situationer då den frihetsberövade har restriktioner för sina kontakter med omvärlden på grund av att det föreligger kollusionsfara och en förtrolig kontakt mellan honom eller henne och försvararen innebär en sådan fara. Utredningen anger även att nuvarande reglering i häkteslagen om skälet kollusionsfara kan behållas. Enligt Kriminalvården skapar emellertid avsaknaden av hänvisningar i föreslagna 3 kap. 4 och 7 §§ (jfr hänvisning i 3 kap. 1 § andra stycket HäL) en otydlighet. Vidare synes 21 kap. 9 § RB ge vid handen att undersökningsledare alternativt åklagare kan besluta om att inskränka rätten till samtal i enrum om det är nödvändigt för att hindra att sakens utredning försvåras. Avsaknaden av motsvarande reglering i 3 kap. HäL synes innebära att åklagare endast kan besluta om inskränkningar avseende rätten till elektronisk kommunikation och försändelser först efter att domstolen enligt 24 kap. 5 a § RB i samband med häktningförhandlingen prövat om den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas. Om detta är korrekt

uppfattat så lämnar detta en lucka avseende möjligheten för en frihetsberövad att kommunicera med en privat försvarare oaktat risken för att sakens utredning försvåras.

Rätt till tillgång till försvarare i ett förfarande i samband med en arresteringsorder

Kriminalvården är positiv till att en eftersökt person ges rätt att utse biträde i en utfärdande stat och emotser, när ytterligare direktiv är färdigförhandlat, ett kompletterande förtydligande avseende om och i så fall när det kan bli aktuellt med ett offentligt biträde samt vilken myndighet som ansvarar för att ett sådant utses.

I den slutliga handläggningen av detta ärende, som beslutats av generaldirektör Nils Öberg, har även kriminalvårdsdirektör Elisabet Åbjörnsson Hollmark, säkerhetsdirektör Per Westberg, chefsjuristen Elisabeth Lager och verksjuristen Ida Forss (föredragande) deltagit.

Nils Öberg

Ida Forss

Sändlista

Justitiedepartementet
Avdelningen för anstalt och häkte
Avdelningen för säkerhet
Sektionen för centrala klientärenden
Sektionen för allmänna klientärenden – Mitt och Väst